

Шаповал Леся Іванівна, доцент
кафедри цивільного права і процесу
НАВС, кандидат юридичних наук,
доцент;
Павлова Ірина Олександрівна,
студент 5 курсу Кіровоградського
відділення ННІ № 4 НАВС

ПРАВО НА ДОНОРСТВО АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Правову сферу відносин з донорства та трансплантації складають Основи законодавства України про охорону здоров'я, прийняті 19 листопада 1992 року, Закон України від 16 липня 1999 року «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» (далі - Закон), а також прийняті відповідно до них підзаконні нормативно-правові акти, норми цивільного та сімейного права України. Щодо останніх, то Цивільний і Сімейний кодекси України регулюють ці відносини на рівні особистих немайнових прав.

У даній статті зупинимось детальніше на питанні, пов'язаному з правом на донорство анатомічних матеріалів померлої особи.

Вилучення анатомічних матеріалів у померлих осіб відбувається частіше, ніж від живих донорів, у таких випадках виникають специфічні питання, основними з яких є констатація смерті мозку потенційного донора та питання про право особи розпоряджатись власним тілом та органами після смерті.

На захист прав донора спрямоване положення Закону про те, що смерть потенційного донора констатує консилиум лікарів відповідного закладу охорони здоров'я або наукової установи, однак зазначені лікарі не можуть брати участь у взятті у цього донора анатомічних матеріалів, у їх трансплантації чи виготовленні біоімплантатів. Такий порядок усуває елемент зацікавленості та суб'єктивності, дозволяє об'єктивно оцінити всі показники та прийняти правильне рішення.

Проте найбільш проблемним і дискусійним питанням

після прийняття Закону виявилось питання про згоду донора на вилучення анатомічного матеріалу після його смерті. Умови отримання такої згоди визначені в ст.16 Закону, згідно з якою кожна повнолітня дієздатна особа може заявити про згоду або про незгоду стати донором анатомічних матеріалів у разі своєї смерті. За відсутності такої заяви анатомічні матеріали у померлої повнолітньої дієздатної особи можуть бути взяті за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті. Також ч.3 ст.290 ЦК України передбачено, що фізична особа може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті або заборонити його.

Таким чином, в умовах лімітованого часу дотримання трансплантологами зазначеної процедури призводить до невиправданої втрати значної частини донорських органів, у зв'язку з чим провідні спеціалісти-трансплантологи України наголошують на необхідності внесення змін до ст. 16 Закону [1].

Питання отримання згоди на вилучення анатомічного матеріалу - одне з найскладніших питань трансплантологи насамперед тому, що воно пов'язано з правом вибору особи і повагою суспільства до цього вибору після смерті людини. Але це питання - не нове, і в деяких країнах застосовуються ефективніші варіанти його вирішення.

У світі існує дві основні юридичні моделі, що законодавчо регулюють процедуру отримання дозволу на вилучення анатомічних матеріалів померлих осіб: «система згоди» і «система відсутності згоди».

В Україні діє «система згоди». Така юридична модель передбачає явно виражену згоду на вилучення анатомічних матеріалів у померлого. За цією системою померлий до своєї смерті робить заяву про те, що він не заперечує проти вилучення органу, або член сім'ї дає згоду на це у випадку, коли померлий не залишив ніякої заяви чи свідчення.

Інша модель отримання згоди на вилучення органу у померлого після смерті називається «система відсутності згоди»

і полягає у тому, що органи для пересадки можуть вилучатися з тіла померлого, якщо він за життя не висловлював заперечень щодо цього, або інші особи, близькі померлого не робили заяв у відповідний час про те, що померлий мав би заперечення проти вилучення його органів після смерті.

Ці системи гарантують право особи віддати свої органи після смерті, одночасно охороняючи її право відмовитись від такого вилучення. Про це може свідчити їх «життєздатність» і успішне застосування на практиці в країнах - лідерах з трансплантології.

Так, «система згоди» прийнята в законодавствах США, Канади, Франції, Італії, а «система відсутності згоди» - в Австрії, Бельгії, Данії, Росії.

Ситуація, що склалась в українській трансплантології після прийняття Закону, пов'язана не з недосконалістю останнього, а з недосконалістю соціальної структури нашого суспільства. Зважаючи на майже повну непоінформованість населення України з правових питань органного донорства, зрозуміло, що майже в усіх випадках вилучення біологічного матеріалу в померлих трансплантологи змушені отримувати згоду родичів померлого [2, с. 87-88].

У зв'язку з цим пропонуємо включити до зазначеного вище Закону положення, яке б стосувалося поінформованості населення про умови і порядок застосування трансплантації як спеціального методу лікування і покласти на Міністерство охорони здоров'я України обов'язок здійснювати цю поінформованість в засобах масової інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Обухова Т. Транспланталогія - шанс вижити // Здоров'я України. - 2000. - №11. - С.56.
2. Мусієнко А. Трансплантація органів та тканин // Прокуратура. Людина. Держава. - 2004. - №5. - С. 84-89.